

XARAGALL

revista de geologia de la Catalunya Central

**SIGMADOT i MUSEU DE
GEOLOGIA DE LA UPC**

ISSN 2013 – 4479

**NUMERO 11 (4a. SÈRIE). NOVEMBRE
2018**

**RECORREGUTS PEL GEOPARC DE LA
CATALUNYA CENTRAL**

**RECORREGUTS GEOLÒGICS PEL
TERME DE CALLÚS. SECTORS
ORIENTALS DEL MUNICIPI**

XARAGALL

4^a SÈRIE

ISSN 2013-4479

REVISTA DE
GEOLOGIA DE LA
CATALUNYA
CENTRAL

XARAGALL (quarta sèrie)

nº 11 - NOVEMBRE DEL 2018

ISSN 2013 – 4479

DEPÒSIT LEGAL B – 36662- 1982

EDICIÓ A CÀRREC DE:

**SIGMADOT i del MUSEU DE GEOLOGIA DE LA
UPC (GEOPARC DE LA CATALUNYA CENTRAL)**

Portada: MONTSERRAT des de l'Hostal del Vent, Monistrol de Montserrat

PRESENTACIÓ DEL NUMERO 11 (QUARTA SÈRIE)

Després d'un llarg parèntesi,, volem tornar a presentar la nova revista **XARAGALL** (REVISTA DE GEOLOGIA DE LA CATALUNYA CENTRAL), que succeirà a la que durant es va estar publicant des del MUSEU DE GEOLOGIA DE LA UPC. Ara en aquesta nova sèrie, es publicarà a càrrec de SIGMADOT (Societat Internacional de Geologia i Minería Ambiental per al Desenvolupament i l'Ordenament Territorial) y de l'esmentat Museu de Geologia "Valentí Masachs" de la Universitat Politècnica de Catalunya (seu científica del Geoparc de la Catalunya Central) .

Precisament, en aquesta quarta sèrie de **XARAGALL**, ens dedicarem a publicar diferents recorreguts geològics, desenvolupats pel territori del Geoparc de la Catalunya Central. Tanmateix, en algunes ocasions, ens centrarem també en territoris propers i veïns del Geoparc

En aquesta ocasió, ens centrarem en un recorregut realitzat pel terme bagenc de Callús; concretament pels sectors més orientals del municipi, prop de les restes de l'antic castell

SUMARI DEL NUMERO 11

**RECORREGUT CIRCULAR DE RECERCA
GEOLÒGICA I AMBIENTAL PEL TERME DE
CALLÚS, COMARCA DEL BAGES (DINTRE DEL
GEOPARC DE LA CATALUNYA CENTRAL).
TRAJECTE EN TORN AL POBLE, A LA TOSA AL
CASTELL DE CALLÚS**

EN AQUEST NÚMERO 11 DE LA NOVA REVISTA XARAGALL, QUE SERÀ MONOGRÀFICA, PUBLICAREM UN RECORREGUT EFECTUAT EL DIA 24 DE FEBRER DEL 2018. ES TRACTA D'UN RECORREGUT EFECTUAT PELS SECTORS MÉS ORIENTALS DEL TERME MUNICIPAL DE CALÚS

RECORREGUT CIRCULAR DE RECERCA GEOLÒGICA I AMBIENTAL PEL TERME DE CALLÚS, COMARCA DEL BAGES (DINTRE DEL GEOPARC DE LA CATALUNYA CENTRAL). TRAJECTE EN TORN AL POBLE, A LA TOSA AL CASTELL DE CALLÚS / 24 DE FEBRER DEL 2018

Per Josep M. MATA – PERELLÓ i Joan Salvador PUIG ORIOL

ADVERTIMENT PREVI

A l'igual que en altres ocasions, en altres recorreguts de RECERCA GEOLÒGICA I MINERALÒGICA ..., si es disposa del temps suficient, poden efectuar-se passant per totes les parades i filloles. En cas contrari, recomanem prescindir de les anomenades PARADES - CONDICIONALS.

Pel que fa al recorregut de l'itinerari, cal dir que la seva major part s'efectuarà per camins que es troben en bon estat de conservació. Tot i així, aquest recorregut caldrà efectuar-lo totalment a peu.

*En aquesta ocasió, es tracta d'un recorregut per diferents indrets de la zona central y del **Geoparc de la Catalunya Central** (antic Parc Geològic i Miner de la Catalunya Central), pels voltants de la població de **Callús**, fonamentalment per sectors centrals i septentrionals del seu terme municipal.*

Finalment, i per d'altra banda, recomanem tenir una especial cura de respecte a la natura, al llarg de tot el recorregut.

BREU INTRODUCCIÓ

El recorregut de l'itinerari que ara presentem discorrerà, en la seva totalitat per la *Depressió Geològica de l'Ebre* (i més concretament pel seu sector corresponent a la seva *Depressió Central*). També cal dir que aquest recorregut es realitzarà per l'antic *Parc Geològic i Miner de la Catalunya Central*; és a dir, per l'actual Geoparc de la Catalunya Central.

Al llarg del recorregut, s'aniran trobant afloraments dels materials cenozoics que reblen la depressió per aquests indrets. No cal oblidar que la població de Callús es troba totalment situada (a l'igual que el seu terme), dintre d'aquesta depressió. Així, per arreu, afloren els materials continentals, de l'Eocè Superior i de l'Oligocè (fonamentalment de la *Formació Artés*, amb nivells de gresos i calcolutites de tonalitats rogenques). Per d'altra banda, molt sovint sobre aquests materials, es situen els materials detrítics recents del

Pleistocè i de l'Holocè (les terrasses fluvials i els depòsits de vessant).

Per d'altra banda, el recorregut de l'itinerari discorrerà per la comarca del Bages. Així, dintre d'aquesta, circularèm exclusivament pels seus sectors situats al centre de l'esmentada comarca i també del *Geoparc de la Catalunya Central*, concretament pel terme municipal de Callús. En aquest recorregut, anirem fent diverses aturades, unes de caràcter geomorfològic, altres de caire tectònic i altres de caràcter geològic-ambiental. Tot i així, predominaran les primeres.

OBJECTIUS FONAMENTALS

Els objectius generals del present itinerari, es centraran en els següents aspectes geològics.

1.- Reconeixement dels sectors centrals del *Parc Geològic i Miner de la Catalunya Central (Geoparc de la Catalunya Central)*, pel terme municipal de Callús, exclusivament pels sectors immediats al poble.

2.- S'observarà l'estructura de la *Depressió Geològica de l'Ebre* (i més concretament del seu sector de la *Depressió Central*), per la qual circularà al llarg de tot el recorregut de l'itinerari.

3.- Observació, a distància dels relleus dels *Altiplans Meridionals (Montserrat)*. Aquests relleus formen part de la *Depressió Geològica de l'Ebre* (MATA – PERELLÓ, 1984).

4.- Es reconeixeran els materials cenozoics que constitueixen el rebliment de la *Depressió Central*. per aquests indrets. Així, al llarg de tot el recorregut de l'itinerari, es trobaran els materials que pertanyen als afloraments de la *Formació Artés* (amb gresos i calcutites de tonalitats rogenques)

5.- Observació dels materials cenozoics recents, del Pleistocè i de l'Holocè, els quals constitueixen les terrasses dels diferents barrancs afluents del Cardener. Tot i que també trobarem *depòsits de vessant*, d'origen clarament gravitacional.

6.- Observació de diversos indrets relacionats amb el nostre *Patrimoni Geològic*, que es vagin trobant al llarg del recorregut de l'itinerari.

7.- Observació de diferents indrets relacionats amb el nostre *Patrimoni Miner*, que es vagin trobant al llarg de tot el recorregut de l'itinerari.

ANTECEDENTS BIBLIOGRÀFICS

No coneixem l'existència de cap recorregut geològic per aquests indrets. Així, el present constituirà un precedent.

En relació amb els trets geològics generals, i dels relacionats amb el recorregut de l'itinerari, farem esment dels següents treballs: COLLDEFORNIS (1992), GUIMERÁ et

altri (1992) i RIBA et altri (1976). Pel que fa als trets mineralògics dels indrets mineralitzats que trobarem al llarg del recorregut, farem esment del treball de MATA-PERELLÓ (1991), referit a la totalitat de Catalunya. També farem esment del treball de la ICHN (1998), recentment publicat, relatiu als paratges d'interès natural de la comarca del Bages. Tanmateix, farem esment d'un altre treball nostre MATA – PERELLÓ (1984) dedicat a la *Depressió Geològica de l'Ebre* i als seus diferents sectors geomorfològics.

Tots aquests treballs, es trobaran reverenciats, a l'apartat dedicat a les REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES.

RECORREGUT DE L'ITINERARI

El recorregut de l'itinerari s'iniciarà a la població de Callús per on es farà la primera aturada, a la sortida de la mateixa, pel camí que es dirigeix cap a la Tosa. Després de passar per les immediacions d'aquesta casa, es farà una altra aturada.

Després, el recorregut es dirigirà cap a l'antic Castell de Callús. En aquest trajecte, es faran dues aturades més. Posteriorment, el recorregut començarà a baixar, per tal de retornar cap a la població, per on finalitzarà. En aquest darrer trajecte, es realitzaran dues aturades més.

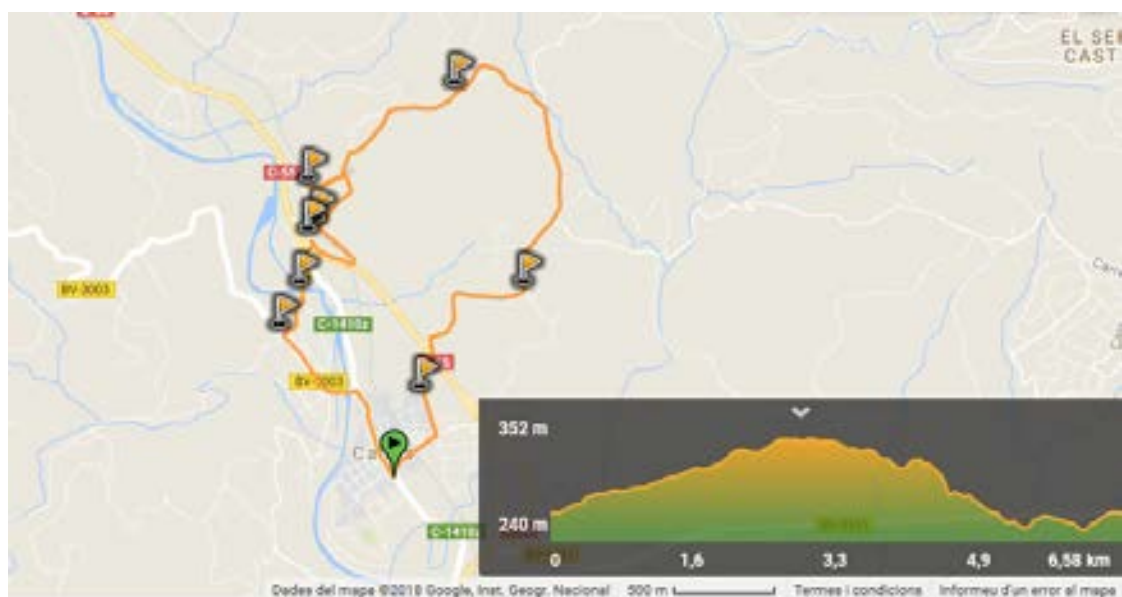
MAPA 1 DEL RECORREGUT DE L'ITINERARI

(Mapa satelital del Google, sobre Wikiloc)

Tot això es pot veure al MAPA DEL TRAJECTE DEL RECORREGUT (del qual n'hem adjuntat dues versions). Així, es pot veure que el recorregut tindrà una longitud d'uns 6'58 Km aproximadament, a través del qual es faran 7 aturades.

El recorregut s'iniciarà a una alçada d'uns 261 metres, per les immediacions de l'Ajuntament de Callús. Després, pujarà fins a una alçada de 351 metres, en arribar al Pla de les immediacions de Cal Cortés.

A partir de l'indret anterior, el recorregut començarà a baixar, arribant a una alçada d'uns 242 metres. En sobrepassar el riu Cardener, prop de Callús. A partir d'aquest lloc, anirà fluctuant fins retornar a l'alçada inicial d'uns 261 metres

MAPA 2 DEL RECORREGUT DE L'ITINERARI
(Mapa del Google, sobre Wikiloc)

DESCRIPCIÓ DE L'ITINERARI

En aquest recorregut hem situat, com ja és habitual en tots els itineraris, una sèrie d'**ESTACIONS** o de **PARADES**, que anirem veient a continuació. En cada cas, els hi donarem una denominació que podrà correspondre a algun paratge proper. També indicarem el terme municipal i la comarca on es troba.

Per d'altra banda, en cadascuna de les parades, indicarem entre parèntesi el número del mapa topogràfic de la *Cartografia Militar de España*, a escala 1:50.000, on es troba situada la parada considerada. En aquesta ocasió sols utilitzarem un full, concretament el **362** (o de Calaf). Totes les aturades del present itinerari, les farem dintre d'aquest full. Si s'escau, també utilitzarem el full corresponent a la comarca del Bages, del Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Així doncs, la relació ordenada de les diferents parades que componen el recorregut del present itinerari, són les següents:

PARADA 1. INICI DEL CAMÍ RURAL CAP A LA TOSA, (terme municipal de Callús, comarca del Bages). (Full 362).

El recorregut d'aquest itinerari el començarem molt prop de l'Ajuntament de la població de **Callús**. Des d'aquí, ens caldrà travessar quasi tota la població, anant cap al NE, amb la intenció d'agafar el Camí Rural que s'apropa a la Tosa. A poc més de 0'6 Km de l'inici, farem una aturada.

En aquest recorregut, hem estat circulant, en tot moment per la *Depressió Geològica de l'Ebre* (i més concretament per la seva *Depressió Central*). En aquest tram, hem trobat, quasi en sortir fora de la població, uns afloraments dels materials rogenços de la *Formació Artés*.

Així, hem vist nivells de calcutites i gresos, de tonalitats rogenques. Aquests són els materials que apareixen a l'indret de l'aturada, a la vora del carrer i del camí. Aquests materials, en aquest indret pertanyen al trànsit de l'Eocè Superior a l'Oligocè.
FOTOGRAFIA 1.

FOTOGRAFIA 1. PARADA 1

Aflorament dels materials de la *Formació Artés*. Callús, Camí Rural cap a la Tosa *Depressió Geològica de l'Ebre*. Els materials tenen un cabussament cap al Nord. Formen part del flanc meridional del *Sinclinal de Callús*

PARADA 2. IMMEDIACIONS DE LA TOSA, CRUÏLLA DEL CAMÍ RURAL AMB EL CAMÍ DE CAL GARRIGA, (terme municipal de Callús, comarca del Bages). (Full 362).

Després de fer l'aturada anterior, ens caldrà continuar pel Camí Rural de la Tosa. Aviat arribarem a les immediacions del mas que té aquest nom. Poc després, farem una aturada. Aquesta la farem a l'indret on el camí deixa de ser asfaltat, a la cruïlla amb el camí que va a la Garriga. Així, des de la parada anterior, haurem recorregut uns 0'9 Km, aproximadament.

En aquest recorregut, hem anat trobant afloraments dels materials rogenços que formen part de la *Formació Artés*. Aquests materials ja els hem trobat als recorreguts cap a les parades anteriors.

FOTOGRAFIA 2. PARADA 2
Aflorament dels materials de la *Formació Artés*, sota de la Tosa. Callús
Depressió Geològica de l'Ebre

FOTOGRAFIA 3. PARADA 2
Relleus del Coll Baix, des de la Tosa, Callús
Hi afloren els materials de la *Formació Artés*, *Depressió Geològica de l'Ebre*
Es poden veure els típics *relieus en cuesta*

Aquests materials es troben constituïts per nivells de gresos i de calcolutites. Cal dir que les tonalitats rogenques procedeixen de la presència d'HEMATITES, molt minoritària, però amb una quantitat suficient per donar el color als estrats. Aquest mineral ens diu que aquests sediments són d'origen continental, presentant-se el ferro amb valència 3. Aquests materials afloren per sota del mas. FOTOGRAFIA 2.

Per d'altra banda, des d'aquest indret, mirant cap al SW, es pot gaudir d'una interessant observació dels típics *relieus en cuesta*, que constitueixen els relleus del Coll Baix, entre altres indrets. Aquests relleus es fan ben palesos davant de Montserrat (que forma part dels *Altiplans Meridionals de la Depressió Geològica de l'Ebre*). FOTOGRAFIA 3.

PARADA 3. PLA DE LES IMMEDIACIONS DE CAL CORTÉS, (terme municipal de Callús, comarca del Bages). (Full 362).

Després d'efectuar la parada anterior, cal continuar pel camí que anem seguint. Més endavant, trobarem una cruïlla, prop del *Collet de les Ànimes*. Aquí, ens caldrà continuar pel camí que es dirigeix cap a Cal Cortés. Més endavant, arribarem a un replà, per on farem una aturada. La farem a uns 1'5 Km de la parada anterior, aproximadament.

FOTOGRAFIA 4. PARADA 3

Anticlinal molt lax. Es fa palès en veure els nivells de gresos lleugerament replegats *Formació Artés. Depressió Geològica de l'Ebre. Callús, camí de la Tosa a Cal Cortés*

En aquest recorregut, hem anat trobant afloraments dels materials que hem esmentat a les aturades anteriors. Així, per arreu, hem vist els nivells de gresos i de calcolutites roges de la *Formació Artés*. Aquests són els materials que afloren a l'indret de l'aturada. En aquest trajecte, haurem trobat també uns nivells de calcàries lacustres, que

s'han fet ben paleses en arribar a la part alta del recorregut. En aquest tram, hem travessat un plec molt lax, un anticlinal, que hem vist poc després d'entrar al bosquet per on discorre el camí. FOTOGRAFIA 4.

FOTOGRAFIA 5. PARADA 3
Al fons es veu l'escombrera de la Mina de Potassa de Súria

FOTOGRAFIA 6. PARADA 3
La Vall del Cardener, pels voltants de Callús i de Súria. Al fons es veu la *Serra de Castelltallat*

En aquest trajecte, també hem trobat alguns paleocanals, com el que es fa palès, a la bora del camí, per les immediacions del *Collet de les Ànimes*. Els materials que constitueixen aquest paleocanal, són fonamentalment nivells de gresos.

Des d'aquest lloc, mirant cap al Nord, es pot veure a l'horitzó, l'escombrera de la Mina de Súria, amb els estèrils que sobresurten per arreu. FOTOGRAFIA 5.

També, mirant cap a ponent i cap al NW, es pot fer una bona observació de la Vall del Cardener, entre Callús i Súria. FOTOTOGRAFIA 6.

PARADA 4. CASTELL DE CALLÚS O CASTELL DE GOTMAR, (terme municipal de Callús, comarca del Bages). (Full 362).

Després de fer l'aturada anterior, cal continuar el recorregut cap a Cal Cortés. Abans d'arribar-hi, trobarem el camí que es dirigeix cap al Castell de Callús i cap al poble. Així, ens caldrà seguir per aquest camí. Després, en arribar a la Rectoria i al Cementiri, farem una nova aturada. La farem a 1 Km de la parada anterior.

Com als anteriors recorreguts, en aquest tram de l'itinerari, hem continuat trobant afloraments dels nivells de gresos i de calcolitites de la *Formació Artés*. Aquests materials del trànsit de l'Eocè Superior a l'Oligocè, són els quins reblen la *Depressió Geològica de l'Ebre*, per aquests indrets.

FOTOGRAFIA 7. PARADA 4

Aspecte de l'antic *Forn de Teules* (o *Forn d'Obra*) del Cortés. Callús
Es van utilitzar nivells calcolítics argilosos, procedents dels materials de la *Formació Artés*

Per d'altra banda, en aquest trajecte, ben prop de la Cal Cortés, a la bora del camí, hem sobrepassat un antic *Forn de Teules* o *Forn d'Obra*. Te aparença circular i en ell s'aprofitaven uns nivells d'argiles (en realitat de calcolutites rogenques, molt argiloses) que afloren prop de l'indret. Aquests materials pertanyen a la *Formació Artés*. Pel que fa al forn, tot i trobar-se en un no gaire bo estat de conservació, forma part del *Patrimoni Miner*. FOTOGRAFIA 7.

En arribar al paratge per on es troba el Castell. Es pot veure com aquest es troba situat sobre un paleocanal. Així, el castell es situa aturonat sobre els materials gresencs d'aquest paleocanal. Per d'altra banda, es pot veure com s'han emprat materials similars als del paleocanal per a la construcció del castell. FOTOGRAFIA 8.

Per d'altra banda, des d'aquestes indret, es pot fer una bona observació de la Vall del Cardener, pels voltants de Callús. Alhora, es poden veure a ponent del riu, els típics *relieus en cuesta*, establerts sobre els afloraments dels materials de l'esmentada *Formació Artés*. A la part alta dels cims, hi ha afloraments de gresos, tot formant paleocanals. FOTOGRAFIA 9.

També, des d'aquí, mirant cap al Nord, es pot veure l'Escombrera de les Mines de Potassa de Súrria, prop de l'antic poble de Cerarols. FOTOGRAFIA 10.

FOTOGRAFIA 8. PARADA 4

Restes del Castell de Callús o de Gotmar. Es localitza sobre un paleocanal
Els materials de construcció són els gresos de la *Formació Artés*
Depressió Geològica de l'Ebre

FOTOGRAFIA 9. PARADA 4

La Vall del Cardener, prop de Callús A la seva dreta es fan palesos els típics *relieus en cuesta*
Afloraments de la *Formació Artés*

A les parts altes, afloren els materials durs, que generalment corresponen a gresos i a
microconglomerats

A les pendents hi afloren els nivells tous de calcolutites, generalment argiloses

Tot el conjunt es situa dintre de la *Depressió Geològica de l'Ebre*

FOTOGRAFIA 10. PARADA 4

Al fons, es pot veure la petita població de Cerarols, davant de l'escombrera de la Mina de Súrria

En primer terme, es veuen els afloraments dels materials rogencs de la *Formació Artés*

Tot, des del Castell de Callús. *Depressió Geològica de l'Ebre*

PARADA 5. BAIXADA DEL CASTELL, (terme municipal de Callús, comarca del Bages). (Full 362).

Des de la parada anterior, cal anar ara cap al proper poble de **Callús**, així, començarem a baixar per una carretereta asfaltada. Poc després, farem una aturada, a uns 0'5 Km de la parada anterior, aproximadament

En aquest tram, hem continuat trobant afloraments dels materials rogencs de la *Formació Artés*. Aquí, aquests materials es troben inclinats cap al Nord i formen part del flanc meridional del *Sinclinal de Callús*. El pla axial d'aquest sinclinal es situa al Nord d'on ara som, per les immediacions de les Comes. FOTOGRAFIA 11.

FOTOGRAFIA 11. PARADA 5

Aflorament dels materials de la *Formació Artés*, baixada del Castell. Callús
Aquests materials cabussen cap al nord. Formen part del flanc meridional del *Sinclinal de Callús*
Depressió Geològica de l'Ebre

PARADA 6. CRUÏLLA DE CARRETERES DE LES IMMEDIACIONS DE LA VIA DELS FFCC CATALANS, (terme municipal de Callús, comarca del Bages). (Full 362).

Des de la parada anterior, cal continuar baixant cap a **Callús**, pel camí carreter que anem seguint. Poc després de passar per sota de la via dels Ferrocarrils Catalans, arribarem a una cruïlla de carreteres, poc després de sobrepassar-la, farem una aturada, a uns 0'5 Km de l'anterior ment efectuada.

Com als recorreguts anteriors, hem trobat afloraments dels materials rogencs de la *Formació Artés*. Aquí, aquests materials es troben recoberts per terrenys detrítics de

l'Holocè, els quals formen part de la terrassa baixa del Cardener. El contacte entre uns materials i els altres es discordant. FOTOGRAFIA 12.

FOTOGRAFIA12. PARADA 6

Contacte discordant entre els materials detrítics de l'Holocè (terrassa baixa del Cardener) i els materials de l'Eocè Superior en trànsit a l'Oligocè, de la Formació Artés. Callús

Per d'altra banda, en aquest recorregut, hem trobat afloraments d'uns nivells de lignits. Sobre ells, per l'alteració de la PIRITA que contenen, s'ha format GUIX i tanmateix GOETHITA (en forma de LIMONITA). Pel que fa als lignits, cal dir que tenen escassa potència, tot i que es van intentar explotar en indrets molt propers en el que ara ens trobem, sense cap mena d'èxit.

PARADA 7 - CONDICIONAL. PONT SOBRE EL CARDONER, (terme municipal de Callús, comarca del Bages). (Full 362).

*Des de la parada anterior, cal continuar el recorregut per la carretera que haurem trobat a la cruïlla. Aquesta es dirigeix cap a **Callús**. Després, arribarem a una rotonda i ens caldrà anar cap al riu. En arribar al pont sobre el Cardener, farem una aturada. La farem a uns 0'3 Km de la parada anterior.*

En aquest recorregut, hem continuat trobant afloraments dels materials rogencs cenozoics, que hem trobat als trams anteriors. Aquí, aquests materials de la Formació Artés, també apareixen Ara, en arribar al pont, des d'aquest indret, es pot fer una bona observació del riu Cardener i de la seva llera, prop de la població de Callús.
FOTOGRAFIA 13

FOTOGRAFIA 13. PARADA 7
El riu Cardener. Immediacions dels Manxons
Al fons es veuen els nivells rogencs de la *Formació Artés*

FOTOGRAFIA 14. PARADA 8
Les Tines dels Manxons. Es troben situades prop de l'Hostal dels Manxons, a la bora del Camí de la Sal

PARADA 8. IMMEDIACIONS DE LES TINES DELS MANCHONS, (terme municipal de Callús, comarca del Bages). (Full 362).

Després de fer l'aturada anterior, cal anar cap a la carretera que procedeix de Sant Mateu de Bages. Així, arribarem als Manchons. En aquest indret, farem la darrera aturada del recorregut d'aquest itinerari. La farem a uns 0'6 Km de la parada anterior.

En aquest tram, hem travessat els materials cenozoics de l'Holocè, els quals formen part de la planura d'inundació del riu Cardener, per on estem ara situats

En aquest indret hi ha les restes d'un conjunt de tines, que properament seran restaurades. Per d'altra banda, per aquí es troba el *camí de la sal*, procedent de Cardona. FOTOGRAFIA 14.

EN AQUEST LLOC FINALITZA EL RECORREGUT DE L'ITINERARI

Tot i així, ara cal fer un darrer recorregut, transitant pels carrers de Callús, per tal de retornar a l'Ajuntament, per on hem iniciat aquest recorregut. Així, recorrerem uns 0'5 Km. més

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

COLLDEFORNS i CHERTÓ, B. (1992).- La geologia del Bages. *Inèdit*, 430 pàgines. Sant Vicenç de Castellet

GUIMERÀ, J. et altri (1992).- Geologia (II), Història Natural dels Països Catalans, Vol.2, 547 pag. *Enciclopèdia Catalana, S.A.* Barcelona

ICHN (1998).- Guia d'Espais d'Interès natural del Bages. *Inst. Catalana d'Hist. Nat. Centre d'Est. del Bages.* 295 pàgines. Manresa

MATA-PERELLÓ, J.M. (1984).- Depressió Geològica de l'Ebre, o Depressió Central Catalana?. *Revista Dovella*, nº 35, pp. 85-90, Manresa

MATA-PERELLÓ, J.M. (1991).- Els Minerals de Catalunya. *Arxius de la Secció de Ciències*, t. XCIII, 442 pag. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.

RIBA, O. et altri (1976).- Geografia Física dels Països Catalans, *Edit. Ketres*. 205 pag. Barcelona.